

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry
Gallen-Kallelankatu 8
28100 Pori

LAUSUNTO

17.8.2018

kirjaamo@mmm.fi

Viite: Kirjallinen lausuntopyyntö 21.6.2018 MMM025:00/2016

Asia: Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle elintarvikelaiksi sekä eräiden muiden lakien muuttamiseksi

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry kiittää mahdollisuudesta kommentoida lakiluonnosta. Yhdistys pyytää kohteliaasti muuttamaan ministeriön tietoihin yhdistyksen uuden nimen: Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry vanhan (Ympäristö- ja terveystieteiden ry) tilalle.

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry:n jäsenistöön kuuluu laajasti ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla terveystarkastajina, elintarviketarkastajina ja vastaavina toimivia asiantuntijoita. Yhdistyksen kannanotot on tässä esitetty nimenomaan elintarvikevalvontaa tekevien viranhaltijoiden näkemyksen pohjalta.

Lakiluonnoksessa ei esitetä voimassa olevaan lainsäädäntöön merkittäviä toiminnallisia muutoksia. Esityksen tavoitteena on mm. keventää hallinnollista taakkaa vaarantamatta elintarviketurvallisuutta sekä päivittää laki vastaamaan EU-lainsäädännön nykytilaa. Esityksessä on huomioitu maakuntauudistus. Todettakoon, että terveydensuojelulain puolelleen on tässä yhteydessä esitetty vuosimaksua, mutta lausuntopyynnössä tämä asia jää varjoon.

68 §

Yhdistys kiinnittää huomiota erityisesti elintarvikevalvonnan maksullisuuden uudistamiseen vuosimaksuksi (68 §). Yhdistys haluaa nostaa esiin, että on edelleen valvontayksiköitä, joissa valvontaa ei ole resurssien puitteissa mahdollista tehdä laskennallista määrää. Tällaisissa tapauksissa vuosimaksun periminen toimijalta voi olla perusteetonta. Lisäksi Oiva-järjestelmän myötä sellaisissa kohteissa, joissa Oiva-arvio on ”korjattavaa” tai ”huono”, tehdään valvontaa mahdollisesti laskennallista enemmän, resursseja ohjataan sinne, missä ongelmia ja tuentarvetta tai elintarviketurvallisuuden vaarantumista on. Vuosittaiset valvontamaksut eivät esimerkiksi tällaisissa tapauksissa välttämättä jakaudu tasan toimijoiden kesken. Tällä hetkellä myös uusintatarkastuksista laskutetaan valvontayksiköissä toiminnanharjoittajia, jolloin tarkastusvuosittainen valvontamaksu on yhteensä suurempi kuin vastaava toimija, jolla oiva-arvostelu on vähintään ”hyvä”. Lisäksi valtakunnallisen yhdenvertaisuuden ja tasapuolisuuden nimissä yhdistys kannattaa sitä, että valvontamaksut olisivat samansuuruiset riippumatta siitä, missä päin Suomea toimija harjoittaa elintarvikealan toimintaansa.

Valvontamaksuilla on esityksen mukaan tarkoitus kattaa myös neuvonnasta ja ohjauksesta syntyvät kulut. Yhdistys haluaa nostaa esille tämän periaatteen ristiriidan mm. hallintolain 8 §:n kanssa, jossa todetaan, että ”viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava

asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.”

Esityksessä todetaan myös, että valvontamaksuja voitaisiin alentaa toistuvien A arvosanojen perusteella. On kuitenkin todettava, että kentällä on edelleen valvonnan yhdenmukaistamisessa työtä, A-arvosana saattaa riippua paljolti valvojan tulkinnasta. Tällä perusteella yhdistys katsookin, että tämän tyyppinen alennus saattaa asettaa toimijat eriarvoiseen asemaan myös maksujen osalta.

Elintarviketurvallisuutta ei tulisi uuden elintarvikelainsäädännön tulon myötä heikentää. Tämän takia Ympäristöterveyden Asiantuntijat ry pitää tärkeänä, että nykyiset viisi asetusta on myös sisällytetty uuteen elintarvikelainsäädäntöön. Esimerkiksi elintarvikkeiden alkuperämaan merkitys on tärkeää niin monikulttuurisuuden lisääntyessä kuin kuluttajakäyttäytymisen lähentyessä lähiruokien ja kulinarististen elämysten äärelle.

s. 8

Hallinnollisista pakkokeinoista säätäminen on EU-lainsäädännössä jätetty kansallisesti päätettäväksi. Unionilainsäädäntö kuitenkin edellyttää, että elintarvikemääräysten vastaiseen toimintaan kohdistetaan tarkoituksenmukaisia hallinnollisia keinoja ja rikosoikeudellisia seuraamuksia. Valvontaa tekevät viranhaltijat ovat paikoin kokeneet, että nykyiset pakkokeinot ovat edelleen hitaita ja byrokraattisia. Pakkokeinoprosessissa saattaa käydä niin, että toimija ehtii jo lopettaa, ennen kuin asiassa päästään päätökseen.

12 §

Voimassa olevan lain 15 a §:ssä tiedottamisvelvollisuuden piirissä ovat elintarvikealan toimijat, jotka harjoittavat elintarviketoimintaa rekisteröidyssä liikkuvassa elintarvikehuoneistossa. Sääntelyn keventämiseksi ehdotetaan tiedottamisvelvollisuuden poistamista tältä osin. Tällaista elintarviketoimintaa harjoitetaan tyypillisesti esimerkiksi yleisötapauksissa ja toreilla ja toiminta on siten helposti valvottavissa, eikä toimijan erilliselle tiedottamiselle siksi ole tarvetta. Voimassa olevan lain 15 a §:n säännöksestä poiketen tiedottamiselle ei myöskään ehdoteta asetettavaksi määräaikaa. Ehdotetun 21 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voitaisiin kuitenkin antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä ilmoituksen tekemisestä. Jos valvontayksiköt jatkavat kasvamistaan ja toimipaikkoja supistetaan, kasvavat valvonta-alueiden etäisyydet edelleen. Käytännössä torien ja yleisötapauksien valvonta ei ole helppoa, varsinkaan, jos tiedostusvelvollisuus poistetaan. Valvontayksikköön ei välttämättä lainkaan tule tietoa tapahtuman järjestelyistä, jos tiedostusvelvollisuus poistetaan. Tällaisten liikkuvien huoneistojen kulkeminen on usein valvontayksikön kannalta katsottuna satunnaista ja ilman tiedottamista on vain sattumaa, jos viranhaltija sattuu myyntipaikalle ”oikeaan aikaan”. Tiedottamisvelvollisuus liikkuvasta elintarvikehuoneistosta tulisi myös jatkossa säilyttää, koska sen poistaminen veisi pohjan koko toiminnan valvonnalta. Yhdistyksen tietojen mukaan tarkastuksissa on havaittu, että liikkuvien elintarvikehuoneistojen toiminnassa on esiintynyt jopa vakavia hygieniä- ja elintarvikkeiden säilytysriskejä, jotka voivat vaarantaa kansalaisten elintarviketurvallisuuden.

15 §

Esityksen mukaan kirjallista omavalvontasuunnitelmaa ei enää vaadittaisi, vaan lain edellyttämä järjestelmä voisi olla esimerkiksi elintarviketurvallisuusjärjestelmä, laadunhallintajärjestelmä, viranomaisen arvioima hyvän käytännön ohje, yhdistelmä näistä tai toimijan työohjeet. Tämän kaltaisella muutoksella pitää Oiva-arviointiohjeiden käyttökelpoisuus nykymuotoisena arvioida uudelleen. Lisäksi kentällä arvioidaan, että omavalvontaan liittyvien asioiden mahdollisesti pilkkominen em. kaltaisiin useisiin eri järjestelmiin ja suunnitelmiin/ohjeisiin tulee lisäämään valvontaan tarvittavaa aikaa (mikäli Oiva-arviointi pysyy samankaltaisena kuin nyt). Vaarana on myös, että toimijoiden kokonaiskäsitys omavalvonnasta väljähtyy, kun se hajautetaan.

16 §

Elintarvikealan toimijalla on oikeus pyynnöstä saada toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta harjoittamansa elintarviketoiminnan uusintatarkastus. Esitys on toimijoiden oikeusturvan kannalta hyvä uudistus. Yhdistys haluaa kuitenkin muistuttaa siitä, että tälläkään hetkellä kaikissa valvontayksiköissä ei syystä tai toisesta ehditä tehdä tarvittavia tarkastuksia kaikkiin valvontakohteisiin. Toivottavaa olisi, että asiaan annetaan selkeä ohjeistus, mitä valvontayksiköissä priorioidaan, jos yksikössä vallitsee em. kaltainen tilanne. Esityksessä ei oteta kantaa siihen, minkä ajan kuluessa toimijan pyytämä uusintatarkastus olisi tehtävä.

19 §

Elintarvikehygieeninen osaaminen: Pykälässä säädettäisiin vaatimuksesta elintarvikehygieenisen osaamisen osoittamiseksi. Voimassa olevan lainsäädännön termi hygieniaoosaamistodistus on korvattu termillä hygieniapassi. Termin muutos selkeyttää käytäntöä, kansan suussa hygieniapassi on puhekieleen vakiintunut.

28 §

Elintarvikevalvonnan tehtäviä hoitavan viranhaltijan koulutuksesta ja henkilökunnan ammattitaidon ylläpitämisestä säädetään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/625 5 artiklan 4 kohdassa, jonka mukaan virallista valvontaa suorittavan henkilöstön on saatava toimivaltaansa kuuluvalla alalla asianmukaista koulutusta, jonka ansiosta se voi hoitaa tehtävänsä pätevästi ja suorittaa virallista valvontaa johdonmukaisella tavalla. Yhdistys kannattaa vilpittömästi valvontaa tekevien viranhaltijoiden osaamisen ja koulutuksen tukemista. Muuttuvassa toimintaympäristössä kaikki elintarvikevalvonnan tehtäviä suorittavat viranhaltijat tarvitsevat koulutusta vuosittain.

29 §

Ulkopuolisella asiantuntijalla tarkoitettaisiin toimeksiannon saanutta elintä tai luonnollista henkilöä, joka valvontaviranomaisen valtuuttamana suorittaisi valvontaviranomaisen määrittelemiä viralliseen valvontaan tai muihin virallisiin toimiin kuuluvia asiantuntija-, tutkimus- ja tarkastustehtäviä. Yhdistys pitää tärkeänä, että erityisesti viralliseen valvontaan kuuluvia tarkastustehtäviä ei siirretä ulkopuolisten

asiantuntijoiden tehtäviksi. Viranhaltijat toimivat virassaan virkavastuulla ja erityisesti haastavissa ja pakkokeinoihin johtavissa tapauksissa on tärkeää, että viranhaltija on itse esim. tarkastustehtävässä todennut elintarviketurvallisuuden vaarantavan seikan ja tuntee kohteen valvontahistorian. Kumileimasin viranhaltijoita ei tarvita – tällainen ei istu virkavastuulla tehtäviin valvontatoimiin.

41 §

Viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja: Ehdotuksen mukaan elintarvikevalvontaviranomaisilla olisi oikeus oma-aloitteisesti antaa toiminnassaan saamiaan tietoja viranomaisille tai julkista tehtävää hoitavalle, jolla on tehtävänsä vuoksi tarve saada näitä tietoja. Säännös mahdollistaisi tehokkaan tietojenvaihdon ja yhteistyön eri harmaan talouden torjuntaan osallistuvien tahojen kanssa tilanteissa, jossa elintarvikevalvontaviranomainen on havainnut esimerkiksi pimeää palkanmaksua tai muita työsuhteisiin liittyviä ongelmia, alkoholin luvaton myyntiä. Voimassa olevassa laissa ei vastaavaa säännöstä ole. Viranomaisen oikeus oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja on hyvä ja kannatettava lisäys nykyiseen lainsäädäntöön. Esimerkiksi harmaan talouden ja siihen liittyvien lieveilmiöiden torjunta vaatii enemmän yhteistyötä eri tahojen kesken.

Tähän lausuntopyyntöön on sisällytetty myös terveydensuojelulain muutos, koskien erityisesti valvonnasta perittäviä maksuja (vuosimaksu), § 50. Maksuilla katettaisiin tarkastuksiin, näytteiden ottoon, ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät kustannukset. Vuosimaksun perusosa olisi 100 e ja siihen valvontakohdetyypikohtaisesti määräytyvä maksu. Todettakoon, että esitetyt valvontamaksut voivat paikoin (erityisesti maaseutualueilla) nousta paljonkin nykyisistä taksoista (esim. laskutus tarkastustiheyden mukaisesti 0,3/v.). Osalle toiminnanharjoittajista valvontamaksujen nousu tälle tasolle vuosimaksuna on merkittävä kuluerä.

Lopuksi yhdistys toteaa, että norminpurku ja säädösten yksinkertaistaminen jättävät entistä enemmän tulokinnan varaa paikalliselle valvonnalle ja siinä onkin yhä kehittämistä valvonta-alueilla. Valvonnan yhdenmukaistaminen ja tulkintojen jalkauttaminen kentälle tulisikin huomioida paremmin esim. viranhaltijoille tarjottavan koulutuksen sisällössä. Mikäli valvontamaksut muuttuvat vuosimaksutyypiksi, on niiden suuruus suhteessa tarkastustiheyksiin ja nykyisiin valvontamaksuihin esim. terveydensuojelulain osalta, huomattavasti korkeammat. Valvontayksiköissä tulisikin entistä tehokkaammin varmistaa, että valvonnasta saatavat maksut ohjautuisivat ympäristöterveydenhuollon palvelutason ylläpitoon ja kehittämiseen. Tämä periaate vallitsee nykyisinkin, mutta sen toteutuminen käytännössä on paikoin heikkoa.

Teemu Holmén
puheenjohtaja
teemu.holmen@gmail.com

Saana Laakkonen
sihteeri
laakkonen.saana@gmail.com